

Lundy Bancroft and J. G. Silverman: **A gyermekek bántalmazó általi veszélyeztetettségének felmérése**

A cikk eredeti címe: Bancroft, L. & Silverman, J. G. (2002) <i>Assessing risk to children from batterers</i> http://www.vawnet.org/assoc_files_vawnet/risktochildren.pdf © Lundy Bancroft és Jay G. Silverman, 2002	Fordította: Horváth Éva Szerkesztette: Wirth Judit, Szigeti Vera, Horváth Éva Fordítás © NANE Egyesület, 2014
--	---

Mind a társadalomban, mind pedig a szakemberek körében egyre ismertebbé válik, hogy a bántalmazónak való kitettség károsan hat a gyermekekre. Emiatt növekvő igény mutatkozik olyan eszközökre, amelyekkel hatékonyan megállapítható, hogy a társukat bántalmazó szülők vagy gondozók milyen mértékű kockázatot jelentenek a gyermekekre nézve (például: Williams, Boggess és Carter, 2001). A gyermekvédelemben dolgozó szakemberek, az igazságügyi szakértők¹ és a gyermekelhelyezési ügyekben illetékes bíróságok munkájához különösen nagy szükség van ezekre az eszközökre. Emellett fontosak a terapeutáknak és a bántalmazott nőkkel foglalkozó szakembereknek, illetve azoknak a programoknak is, amelyek a bántalmazókkal vagy a bántalmazásnak kitett gyerekekkel foglalkoznak.

Az itt bemutatott modell különösen alkalmas annak felmérésére, hogy a szülők vagy gondozók szétválása után a bántalmazó fél mekkora veszélyt jelent a gyermekekre. A szakemberek – köztük bírák és igazságügyi szakértők – gyakran tévesen azt feltételezik, hogy a gyerek nagyobb biztonságban van, miután a szülők szétköltöztek. A valóságban sokszor ennek éppen az ellenkezője igaz; a szétválás után legalább annyira oda kell figyelnünk a gyerek biztonságára, mint előtte (Bancroft és Silverman, 2002; Langford, Isaac és Kabat, 1999).

Míg a pár együtt él, az anya bizonyos mértékű védelmet nyújthat a gyermekek számára. Ennek a védelemnek a mértéke különféle tényezők alapján megbecsülhető. Ilyen tényező a bántalmazó testi veszélyességének foka; az anya szülői erősségei; a környezet által nyújtott jogi és egyéb támogatás; és az anya képessége arra, hogy maga és a gyermeke számára segítséget keressen, illetve éljen a talált lehetőségekkel (Whitney és Davis, 1999). Az értékelés során kerülnünk kell az olyan megbélyegző állításokat, hogy az anya „képtelen megvédeni a gyerekeit” (Magen, 1999). Ehelyett javallott inkább együttérző és körültekintő módon megvizsgálni, hogy milyen fokú védelmet tud az anya nyújtani, és mennyire hatékony a gyermekvédelmi szakemberrel való együttműködése.

A módszer ismertetése előtt bemutatjuk, hogy a bántalmazó miként veszélyeztetheti a gyermek testi, szexuális és lelki biztonságát, illetve hogy milyen környezetre van szükség a gyerekek lelki felépüléséhez. A gyerekek veszélyeztetettségével kapcsolatos legtöbb tévedés jelenleg abból adódik a szakemberek részéről, hogy nincs világos képük a legfontosabb veszélyforrásokról. Nem ismerik fel például, hogy a traumából való gyógyulás folyamatát

¹ Az angol „custody evaluator” szó szerinti fordítása gyermekelhelyezési szakértő lenne, de Magyarországon nem létezik ilyen pozíció, viszont az igazságügyi szakértők nagyon hasonló szerepet töltenek be: bizonyos vizsgálatok alapján véleményt írnak a gyermekelhelyezés és a láthatás ideális módjáról, és a bíróság általában ezen szakvéleményekre hagyatkozva hoz döntést. Emiatt a magyar szövegben minden helyen igazságügyi szakértő szerepel a „custody evaluator” megfelelőjeként. – a ford.

hátráltatja, ha a gyermeknek továbbra is szembesülnie kell a bántalmazó problémás, veszélyeztető viselkedésével.

A veszélyeztető tényezők ismertetése után néhány szempontot adunk az olyan helyzetek értékeléséhez, amelyekben a bántalmazó beismeri a bántalmazást, ugyanakkor azt hangsúlyozza, hogy azóta megváltozott. Azért fontos erre kitérni, mert a bántalmazóknak esetenként sikerül alaptalan állításokkal meggyőzni a szakembereket arról, hogy megváltoztak, és ezzel megkerülik a veszélyességük tényleges kiértékelését.

A gyerek veszélyeztetettsége a bántalmazónak való kitettség függvényében

A veszélyeztetettség felmérésének szakmai módszerei gyakran nem működnek megfelelően a veszélyforrások pontos ismeretének hiánya miatt. Ez bizonytalan értékelési folyamathoz vezethet, illetve olyan döntéseket eredményez, amelyek csak gyenge bizonyítékokon vagy a bántalmazóról és a bántalmazott nőkről kialakított sztereotípiákon alapulnak. Ezért első lépésként felvázoljuk, hogy a bántalmazóval való kapcsolattartás miként veszélyeztetheti a gyerek testi és lelki biztonságát:

Annak veszélye, hogy a gyerek az anyja ellen irányuló fenyegetéseknek és erőszakos cselekedeteknek lesz tanúja. A bántalmazott nők gyerekei általában számtalan testi (Kolbo, Blakely és Engleman, 1996) és szexuális támadásnak (Wolak és Finkelhor, 1998) válnak tanújává; és ennek traumatizáló hatása tudományosan jól megalapozott (áttekintés: Cummings, 1998). A gyerekek az események során gyakran maguk is megsérülnek, vagy a véletlen folytán, vagy abból kifolyólag, hogy megpróbálnak közbelépni (Jaffe, Wolfe és Wilson, 1990; Roy, 1988).

A súlyos bántalmazások a legnagyobb százalékban a szakítás után fordulnak elő (Tjaden és Thoennes, 2000), és a gyerekek sok esetben szemtanúi ezeknek (Peled, 2000). Az anya ellen elkövetett szexuális erőszak esélye szintén nő a szétválás idején és azt követően (áttekintés: Mahoney és Williams, 1998). Ha a bántalmazó megöli volt partnerét, akkor a gyerekek általában szemtanúi a gyilkosságnak, szenvednek a bűncselekmény következményeitől vagy saját maguk is áldozatul esnek (Langford, Isaac és Kabat, 1999). A családon belüli gyilkosságok elkövetői általában másokkal nem erőszakosak, ezért gyakran egyáltalán nem szerepelnek a rendőrségi nyilvántartásban (Langford et al.; Websdale, 1999), és ez is megnehezíti a veszélyességük felmérését.

A gyerek gyógyulását jelentősen hátráltatja, ha az anya fenyegetéseknek vagy támadásoknak van kitéve. Egy nemrégiben történt eset jó példaként szolgál: a gyerek erőszakos rémálmai egy év kihagyás után közvetlenül akkor tértek vissza, amikor a láthatásra való átadása során félelmet keltő szóbeli erőszaknak volt tanúja az apja részéről.

Az anya-gyerek kapcsolat fontosságának alábecsüléséből adódó veszélyek. A bántalmazás számos szempontból aláássa az anya-gyerek kapcsolatot, és gyengíti az anya szülői szerepét (Radford és Hester, 2001; McGee, 2000; Hughes és Marshall, 1995). Ez a hatás a szülők szétválását követően ugyanúgy megmarad, sőt, fokozódhat is (Bancroft és Silverman, 2002). A bántalmazásnak kitett gyermek érzelmi felépülése nagyrészt a nem bántalmazó szülővel

való kapcsolatától függ, ezért az a bántalmazó, aki feszültséget teremt a gyerek és a másik szülő között, ellehetetleníti a gyógyulás folyamatát.

A gyerekre irányuló testi vagy szexuális erőszak veszélye. Számos tanulmány kimutatta, hogy a szétválás után drámaian megnő a gyerekek elleni testi (áttekintés: McGee, 2000) és szexuális erőszak (például: McCloskey, Figueredo és Koss, 1995; Sirlis és Franke, 1989; Paveza, 1988) veszélye. A veszély növekedésének oka egyrészt az, hogy az anya a szétválás után nem kísérheti figyelemmel a bántalmazó szülői viselkedését; másrészt a bántalmazókra jellemző bosszúálló hajlamnak is áldozatává válhat a gyerek.

Annak veszélye, hogy a bántalmazó szerepmodellé válik a gyerek számára. A bántalmazó szülők fiú gyermekei felnőttkorba érve meglepően nagy arányban válnak maguk is bántalmazókká (Silverman és Williamson, 1997; Straus, 1990), ugyanakkor a gyerekként bántalmazó szülő mellett felnőtt nők más nőkkal összehasonlítva nehezebben kérnek segítséget, ha bántalmazás áldozatává válnak (Doynes et al., 1999).

A rideg, tekintélyelvű nevelés veszélye. A bántalmazott gyerekek felépülését a támogató, szerető, ugyanakkor strukturált és kiszámítható környezet segíti elő a leginkább. A bántalmazó azonban súlyosan korlátozó lehet a gyermekkel (McGee, 2000), és valószínűleg durva, rideg fegyelmezési módszereket alkalmaz (Margolin, John, Ghosh és Gordis, 1996; Holden és Ritchie, 1991). A gyereket, aki korábban tanúja volt az erőszakos viselkedésnek, ez megfélemlítheti, és traumás emlékeket hívhat elő benne, ami jelentősen visszavetheti őt a gyógyulásban.

Az elhanyagoló, felelőtlen nevelés veszélye. Mivel a bántalmazók beállítódása jellemzően önző és énközpontú, általában nehézséget okoz nekik odafigyelni a gyerek szükségleteire (Jacobson és Gottman, 1998). A láthatások során ezek a szülői tulajdonságok hangsúlyosabbá válnak, hiszen a bántalmazónak ekkor jellemzően sokkal hosszabb ideig kell törődnie a gyerekekkel, mint amihez hozzá van szokva. Ezenkívül sok bántalmazó kifejezetten arra használja az elhanyagoló szülői bánásmódot, hogy maga mellé állítsa a gyereket; azzal, hogy például nem tartatja be az alapvető biztonsági szabályokat, nem figyel a kiegyensúlyozott étendre, vagy a gyerek korának nem megfelelő erőszakos vagy szexuális tartamú műsorok nézését engedélyezi.²

Az elhanyagoló viselkedés általában olyan formában érhető tetten a bántalmazó ügyfeleinknél, hogy időszakosan érdeklődést mutatnak a gyerek felé, majd jóval hosszabb ideig teljesen figyelmen kívül hagyják őt. A szétválás után ezek az elhanyagoló szülők megbízhatatlanok azzal kapcsolatban, hogy éppen szeretnék-e a gyereket láthatásra vinni, vagy sem. Ez érzelmileg káros lehet a gyerek számára, és megzavarja a családi életet.³

² Egyéb ilyen jellegű viselkedések: autóban az első ülésen engedi utazni a gyereket, nem figyel oda, hogy a gyerek elkészítette-e a házi feladatát, korlátlanul és más tevékenységek rovására is számítógépes játékokat játszik vele, stb. – a szerk.

³ Magyarországon a bírói gyakorlat miatt az is jellemző, hogy az első három életévben, amikor jellemzően a bíróságok elvitellel nem járó, intézményben használható felügyelt kapcsolattartást ítélnak meg, azzal a bántalmazó külön élő szülő egyáltalán nem, vagy csak annyira él, hogy a kapcsolattartást ne vonják meg tőle. Amikor azonban a gyermek betölti a három éves életkort, akkor azonnal elvitellel járó kapcsolattartásért indít pert, amit általában meg is ítélnak számára, annak ellenére, hogy eddigre a gyermek számára gyakorlatilag idegen. – a szerk.

Az érzelmi bántalmazás és a manipuláció veszélye. A bántalmazók gyakran szóbeli erőszakot alkalmaznak a gyerek ellen (McGee, 2000; Adams, 1991) illetve fegyverként használják őt az anyával szemben (McGee; Erickson és Henderson, 1998; Peled, 1998); és ez utóbbinak az esélye növekszik a szakítás után (McMahon és Pence, 1995). A láthatás jó alkalmat kínál a bántalmazó számára, hogy a gyerek manipulálásán keresztül fenntartsa az anya fölötti hatalmát és irányítását (Erickson és Henderson).

A gyermekrablás veszélye. A szülő általi gyerekrablások túlnyomó többsége bántalmazóval terhelt családokban történik, és leggyakrabban a bántalmazó vagy az ő megbízottja követi el (Greif és Hegar, 1993). A gyerekrablásra általában két vagy több évvel a szakítás után, és az esetek felében a hivatalos láthatási idő alatt kerül sor (Finkelhor, Hotaling és Sedlak, 1990).

Annak veszélye, hogy a gyerek erőszaknak van kitéve az apa új kapcsolatában is. A szakítást követően a gyerekek a bántalmazó új kapcsolatában is erőszaknak lehetnek tanúi, mivel a bántalmazók általában sorozatosan erőszakosak a párkapcsolataikban (Dutton, 1995; Woffordt, Mihalic és Menard, 1994).

A bántalmazásnak kitett gyerek gyógyulását elősegítő környezet jellemzői

Számos, a gyermekek gyógyulási képességeit vizsgáló tanulmány rámutatott (áttekintés: Wolak és Finkelhor, 1998), hogy ha a bántalmazó nincs többé jelen a gyerek otthonában, akkor megindulhat a gyógyulási folyamat. Ha azonban a szülők szétválása után is fennmarad a kapcsolat a bántalmazóval, akkor nehezebb lehet a gyógyulást elősegítő környezet kialakítása. Ennek a környezetnek a legalapvetőbb elemei az alábbiak:

A testi és érzelmi biztonság érzése. A biztonság visszaállítása és a biztonságérzet visszanyerése megkerülhetetlen, és egyben első lépése a traumából való felépülés folyamatának (van der Kolk és McFarlane, 1996). Ez különösen fontos a bántalmazott anyák gyerekei számára, akik a saját otthonukban élték át a félelem, a veszélyeztetettség és a fenyegetettség érzéseit (McGee, 2000). Ha a gyermek tanúja volt a bántalmazó erőszakosságának, akkor könnyen szorongás lehet úrrá rajta és veszélyben érezheti magát, ha kettesben kell vele maradnia.

Struktúra, határok és kiszámíthatóság. A bántalmazó szülővel/felnőttel élő gyerekek a környezetüket kaotikusnak és kiszámíthatatlannak érzékelik. A bántalmazókra jellemző szülői viselkedés, melyben a durva és az engedékeny stílust váltogatják, általában csak súlyosítja ezt a problémát (Holden és Ritchie, 1991); a bántalmazott anya pedig gyakran elveszíti a szülői tekintélyét (Hughes és Marshall, 1995). A gyerek gyógyulása szempontjából ezért elengedhetetlenül fontos a struktúra, a határok szabása és a kiszámíthatóság, ami ellensúlyozza a korábbi negatív tapasztalataikat.

Stabil kapcsolat és erős kötődés a nem bántalmazó szülővel. Az érzelmi súlyosan megterhelő eseményeket vagy traumát átélt gyerekek gyógyulása nagymértékben függ a gondozó szülővel való kapcsolatuk minőségétől (Jaffe és Geffner, 1998; áttekintés: Heller, Larrieu, D'Imperio és Boris, 1999; illetve Graham-Bermann, 1998). Ezért a bántalmazott szülő és a gyerek kapcsolatának a helyreállítása az egyik legfontosabb eleme a traumatizált gyerekek segítésének (Erickson és Henderson, 1998). A folyamatot nagymértékben hátráltatja,

ha a bántalmazó arra használja a láthatási időt, hogy aláássa az anya szülői státuszát, és szégyenérzetet keltsen a gyerekekben, amiért közel érzi magához az anyát.

Mentesség a felnőttekért való felelősség érzetétől. A bántalmazásnak kitett gyerekek sokszor azt hiszik, hogy nekik kell megvédeni az anyjukat, az apjukat vagy a testvérüket. Az ezzel járó stressz elkerülése érdekében a gyerekeket mentesíteni kell a felnőttek gondjaitól. A bántalmazók azonban a gyakori énközpontúságukból adódóan sokszor a gyerektől várnak érzelmi támogatást, különösen a szakítást követően.

A testvérekkel való erős kötelék. A családi támogatás mértéke általánosságban fontos a nehézségekkel való megküzdés szempontjából (Heller et al., 1999). A bántalmazónak kitett gyerekek testvéri kapcsolataiban szokatlanul nagy feszültségeket figyeltek meg (Hurley és Jaffe, 1990), és a konfliktusok feloldásához a gyerekeknek sokszor segítségre van szükségük. A bántalmazók gyakran kivételezéssel és más taktikákkal (Bancroft és Silverman, 2002) erősítik a testvérek közötti feszültségeket, és ezzel is akadályozzák a gyógyulásukat.

Szigorú biztonsági intézkedések mellett kapcsolat a bántalmazó szülővel. A kevésbé súlyos esetekben, ahol a gyerekeket nem érte testi vagy szexuális bántalmazás, a felépülésüket elősegítheti, ha kifejezhetik a szeretetüket az apjuk felé, elmesélhetik neki az életük fontosabb eseményeit, és úgy érezhetik, hogy a férfi ismeri őket. Az is nyugtatólag tud hatni, ha tudják, hogy nincs nagyon rosszul az apjuk. De ha a kapcsolat megnehezíti a gyógyító közeg kialakulását, akkor ellenjavallt fenntartani.

Meg kell jegyeznünk, hogy a bántalmazók nagy része képtelen az imént felsorolt legszükségesebb tényezők biztosításával támogatni a gyereket. Emiatt általában inkább akadályozza a gyerek gyógyulását, ha a bántalmazó felügyeletére bízuk őt vagy felügyelet nélküli kapcsolattartást engedélyezünk.

A bántalmazóval való kapcsolattartásból adódó veszélyek felismerése

Tekintve, hogy a gyerekeket a bántalmazóval való kapcsolattartás során többféle lelki és testi veszély fenyegeti, illetve hogy a felépülést elősegítő tényezők is sokfélék, a kockázatfelmérés meglehetősen összetett folyamat. A bántalmazó korábbi viselkedéséről és attitűdjéről több forrásból kell információkat szereznünk, mivel a férfi önbeszámolóit nem tekinthetők megbízhatónak (Adams, 1991; Follingstad, Rutledge, Berg, Hause és Polek, 1990). A megkérdezettek körébe mindenképpen be kell vonnunk az anyát, a gyerekeket, a korábbi partnereket, az iskolai személyzetet, illetve mindazokat, akik tanúi voltak valamilyen lényeges, az ügyszóhoz kapcsolódó eseménynek. Emellett tekintsük át a bírósági, rendőrségi, gyermekvédelmi és orvosi adatokat is. (Az igazságügyi szakértők általában nem tartják hasznosnak az efféle adatgyűjtést – lásd Bow és Quinnell, 2001.)

Az összegyűjtött adatok alapján a következő 13 szempontot kell mérlegelnünk:

1) Az anya testi veszélyeztetettségének mértéke

Minél gyakoribb és súlyosabb a bántalmazó erőszakos viselkedése, annál nagyobb testi veszélyt jelent a gyerekekre is (Straus, 1990). Az erőszakosság mértéke előrejelzi azt is, hogy

a bántalmazó mekkora eséllyel fogja megkísérelni az anya megölését (Websdale, 1999; Langford et al., 1999), vagy folytatni az ellene irányuló támadásokat (Weisz, Tolman és Saunders, 2000). A korábban az anya ellen elkövetett szexuális erőszak jó mutatója a férfi testi erőszakosságának (Campbell, Soeken, McFarlane és Parker, 1998), és különösen annak, hogy gyerekekkel szemben mennyire hajlamos a testi erőszakra (Bowker, Arbitell és McFerron, 1988). A testi erőszakkal való fenyegetőzés nagymértékben együtt jár a későbbi tetteges erőszakkal (Follingstad et al., 1990), a szakítás utáni erőszakot is beleértve (Fleury, Sullivan és Bybee, 2000). A terhesség alatt az anya ellen elkövetett erőszak szintén jelzés arra vonatkozólag, hogy később gyakoribb és súlyosabb erőszakra kell számítanunk (Campbell et al.). Az igazságügyi szakértőnek azt is szem előtt kell tartania, hogy gyilkossági kísérlet vagy gyilkossággal való fenyegetőzés akkor is előfordulhat, ha a bántalmazó korábban nem volt súlyosan erőszakos (McCloskey et al., 1995); valamint hogy a bántalmazott nő saját becslése a bántalmazó jövőbeli erőszakosságát illetően pontosabb lehet bármilyen más indikátornál (Weisz et al.).

További lényeges kérdések: Fojtogatta valaha a bántalmazó az anyát? Milyen sérüléseket okozott a bántalmazó? Megszegte valaha a távoltartó rendelkezést? Fenyegette-e életveszélyesen az anyát vagy a gyerekeket? Megölt vagy megsebesített állatokat? Súlyosan féltékeny és birtokló az attitűdje? Hozzáfér fegyverekhez? Depressziós, levert esetleg paranoid? Zaklatja az anyát? Az idővel súlyosbodik-e az erőszakossága? Szerepel-e a bűnügyi nyilvántartásban? Van valamilyen szerfüggősége? Viselkedett-e erőszakosan a gyerekekkel vagy más családtagokkal? Néz pornót? (Ezek a veszélyességi tényezők a következő forrásokon alapulnak: Weisz et al., 2000; Campbell et al., 1998; Holtzworth-Munroe és Stuart, 1994; Koss et al., 1994; Demare, Briere és Lips, 1988.)⁴

2) A gyerekek elleni testi erőszak előfordulása

Ahogy fentebb kifejtettük, a bántalmazó szülők gyakrabban használnak testi erőszakot a gyerekekkel szemben, és az erőszak mértéke általában növekszik a pár szétválása után. Emiatt nagyon fontos, hogy felmérjük a bántalmazó elképzeléseit a fegyelmezéssel kapcsolatban, például hogy hogyan reagál, ha ideges a gyerekekre. További lényeges kérdések: Elfenekeli a gyerekeket? A gyerekek testén volt látható nyoma a bántalmazásnak? Előfordul, hogy durván megragadja a gyerekeket? Előfordul, hogy verekedésbe bonyolódik az idősebb gyerekekkel? (Azokat az eseteket is beleértve, amikor kölcsönösnek tűnik az erőszak.) Megpróbálja-e igazolni a múltban előfordult erőszakos viselkedést, illetve lekicsinyli-e annak hatását?

3) A gyerekek elleni szexuális visszaélések, illetve határátlépések előfordulása

Ahogy már fentebb kifejtettük, jelentős átfedés tapasztalható a bántalmazás és az incestus [gyerek elleni, gondozó vagy más bizalmi és/vagy hatalmi személy által elkövetett szexuális visszaélés – a szerk.] között. A szexuális visszaélésre utaló jelekre ezért különös figyelmet kell fordítanunk a bántalmazásos ügyekben. Az apróbbnak tűnő határátlépések is rombolóak lehetnek lelkileg, és előkészíthetik a későbbi szexuális visszaélést, illetve még fel nem fedett szexuális visszaélést jelezhetnek. A feltáráshoz használható kérdések: A bántalmazó tiszteli-e

⁴ Az alábbi linken megtalálja a NANE Egyesület által is használt kockázatfelmérő kérdőíveket, melyekkel azt lehet felmérni, hogy mennyire veszélyes a bántalmazó: <http://nokjoga.hu/erintetteknek/veszelyfelmeres> – a szerk.

a gyerekek magánélethez való jogát, illetve ő maga él-e ezzel a joggal? Ki vannak-e téve a gyerekek pornográf tartalmaknak általa? Elvárja a gyerekektől, hogy elviseljék a nem kívánt testi érintéseket; illetve bevonja-e őket a koruknak nem megfelelő szexuális témájú beszélgetésekbe? Tesz oda nem illő megjegyzéseket a gyerekek testére vagy testi fejlődésére vonatkozóan? Utal valami arra, hogy titkos történések zajlanak?

4) *Az anya és a gyerekek elleni érzelmi bántalmazás mértéke*

Klinikai tapasztalataink szerint az anya és a gyerekek elleni érzelmi bántalmazás korábbi előfordulásából következtethetünk arra, hogy mennyire lelkiismeretes szülő a bántalmazó, vagyis mennyire lesznek biztonságban a gyerekek az ő gondozásában. Azt szintén megfigyeltük, hogy az érzelmileg súlyosan bántalmazó férfiak különösen elszántak azzal kapcsolatban, hogy bosszút álljanak az anyán, és ehhez szükség esetén a gyereket is felhasználják. A kutatások szerint az otthon zajló érzelmi bántalmazás mértéke nagyban meghatározza, hogy mennyire komoly nehézségek alakulnak ki a bántalmazásnak kitett gyerekeknél (Hughes, Graham-Bermann és Gruger, 2001). A lelki bántalmazást sokszor figyelmen kívül hagyják az értékelés során, annak ellenére, hogy ezt a fajta erőszakot a bántalmazott nők gyakran még a testi bántalmazásnál is rombolóbbnak írják le (Follingstad et al., 1990). A feltáráshoz használható kérdések: Mely tetteivel bántalmazta a legsúlyosabban érzelmileg az anyát? Mely viselkedésével okozta a legtöbb szenvedést a gyerekeknek? Előfordult, hogy szándékosan megbántotta a gyerekeket?

5) *A kényszerítő vagy manipulatív viselkedés mértéke a kapcsolat során*

Megfigyeléseink szerint minél kontrollálóbba a bántalmazó viselkedése, annál inkább tekintélyelvű a nevelési stílusa, és annál gyakrabban használja később a gyerekeket eszközként a további bántalmazáshoz. Továbbá a gyerekek felett gyakorolt diktatórikus kontroll több kutatás szerint összefügg a testi erőszak (áttekintés: Milner és Chilamkurti, 1991) és a szexuális visszaélés (Leberg, 1997; Salter, 1995) előfordulásának valószínűségével. A feltáráshoz használatos kérdések: Beleszólt a bántalmazó a partnere baráti vagy szakmai kapcsolatainak alakulásába? Korlátozza gazdaságilag a partnerét? A férfi hozza meg a fő döntéseket? Lekicsinyli és figyelmen kívül hagyja az anya álláspontját? Folyamatosan ellenőrzi, hogy pontosan mit csinál a partnere? Diktatórikus és korlátozó-e a gyerekekkel szemben?

A manipulációt, mint a korlátozás egy speciális formáját a következő kérdésekkel lehet megvizsgálni: Úgy tesz, mintha ő lenne az áldozat a kapcsolatban? Váratlanul kedvesen és nagylelkűen kezd viselkedni, ha el akar érni valamit? Viszályt kelt a családtagok között? Van bizonyíték arra, hogy gyakran nem őszinte? A partnere, a gyerekei vagy más tanúk szerint szándékosan összezavaró, „megőrjítő” módon viselkedik?

A bántalmazó nem őszinte viselkedése a gyerekek biztonsága szempontjából is releváns, hiszen veszélyeztető tényezőnek számít, hogy a férfi valószínűleg a szülői viselkedésével kapcsolatban sem mond igazat. Ezek a bántalmazók gyakran közvetlenül a gyerekeknek is hazudnak az anyjukról, ami összezavarhatja a gyerekeket, és feszültségeket okozhat az anyjukkal való kapcsolatban. Ezért a vizsgálatot végző személynek mindig meg kell győződnie arról, hogy mennyire lehet hinni a bántalmazónak.

6) *Az énközpontúság és a jogosultságtudat mértéke*

A „jogosultságtudat” a bántalmazónak arra az elképzelésére utal, hogy őt különleges jogok és privilégiumok illetik meg a családban (Silverman és Williamson, 1997; Pence és Paymar, 1993; Edleson és Tolman, 1992). Ez megmutatkozhat abban, hogy önzően csak a saját szükségleteire összpontosít; kettős mércét alkalmaz; a családtagokat szinte a saját tulajdonának tekinti; illetve csodás partnerként és szülőként utal magára, dacára annak, hogy bizonyíthatóan bántalmazó módon viselkedik.

A bántalmazók énközpontúsága a kutatások szerint növeli az erőszak megismétlődésének esélyét (Saunders, 1995; Tolman és Bennett, 1990). Tapasztalataink szerint továbbá azok a bántalmazók, akiknek különösen erős a jogosultságtudatuk, nagyon gyenge szülői képességekkel rendelkeznek, és elvárják a gyerekeiktől, hogy lássák el magukat. Ezekkel a megfigyelésekkel összhangban azt is dokumentálták, hogy az énközpontúság kapcsolatban áll az incestus elkövetésének veszélyével (Leberg, 1997; Bresee, Stearns, Bess és Packer, 1986), a gyerek tulajdöntárgyként való kezelésével (Salter, 1995), és a szülői jogosultságtudat elképzelésével (Hanson, Gizzarelli és Scott, 1994).

A feltáráshoz a következő kérdéseket használhatjuk: A bántalmazó gyakran követelőzik? Előfordul, hogy dühössé és bosszúállóvá válik, ha nem szolgálják ki? Bántalmazásként értelmezi az áldozat önvédelmi törekvéseit? Kettős mércét alkalmaz a családban? Megkülönbözteti önmagát a többi családtagtól? Úgy tűnik, mintha a tulajdöntárgyaiként tekintene a gyerekekre?

7) *A gyerekek eszközként való használata, és az anya szülői szerepének aláásása*

Megfigyeléseink szerint azok a bántalmazók, akikre a kapcsolat során is jellemző volt, hogy fegyverként használták a gyerekeiket az anya ellen vagy szándékosan aláásták az anya szülői szerepét, a kapcsolat befejezése után folytatják – sőt, fokozzák – ezt a viselkedést; pozitív változás nagyon ritkán figyelhető meg. Általában inkább épp ennek ellenkezője jellemző: azok a bántalmazók, akik addig nem használták a gyerekeiket fegyverként, a kapcsolat felbomlása után könnyen ilyesmihez folyamodhatnak, mivel más eszközzel már nem tudják kontrollálni vagy zaklatni az anyát.

A feltárással használatos kérdések: Előfordult, hogy a bántalmazó azért bánt rosszul a gyerekekkel, mert mérges volt az anyára? Átadott-e bántalmazó a gyerekeknek negatív elképzeléseket az anyjukkal kapcsolatban? Megakadályozta valaha, hogy az anya gondoskodjon a gyerekekről? Fenyegetőzött-e azzal, hogy kárt tesz a gyerekekben, elrabolja őket, vagy megszerzi a szülői felügyeleti jogot? Előfordult, hogy a gyerekek felhasználásával próbált ráijeszteni az anyára, például úgy, hogy veszélyesen vezetett, amikor ők is az autóban voltak? Fenyegetőzött azzal, hogy felmond, csak azért, hogy ne kelljen gyerektartást fizetnie?⁵ Bevonja-e a gyerekeket olyasmibe, amiről tudja, hogy az anya tiltja vagy határozottan ellenzi, illetve aláás-e bármi más módon az anya szülői szerepét?

⁵ Tapasztalataink szerint Magyarországon a bántalmazók rendre hivatkoznak munkanélküli státuszra a gyerektartással kapcsolatban, amit a bíróságok nagyon sok esetben ellenőrzés nélkül elhisznek. Javasoljuk, hogy a bírói gyakorlatnak ilyen esetekben legyen része a valós életviszonyok ellenőrzése. – a szerk.

8) *A gyerekek érzelmi és testi veszélyeztetése az anya bántalmazása során*

Megfigyeléseink szerint az, ha a bántalmazó az anya bántalmazása közben a gyerekeket közvetlenül is veszélyeztette, annak a jele, hogy a bántalmazás szándéka általánosságban háttérbe szoríthatja a felelősségteljes szülői viselkedést. Ha a bántalmazó ilyen felelőtlen módon kitart az anya bántalmazása mellett, az fokozza a szétválást követő további erőszak előfordulási esélyét, illetve növeli annak a kockázatát, hogy a gyerekek is közvetlenül áldozatául esnek. A kutatások szerint a gyerekek jelenlétében is agresszív bántalmazók nagyobb testi fenyegetettséget jelentenek (Thompson, Saltzman és Johnson, 2001).

A feltáráshoz használatos kérdések: Előfordult, hogy a bántalmazó agresszíven viselkedett az anya terhessége alatt? Viselkedett-e erőszakosan a bántalmazó a gyerekek jelenlétében?⁶ Bántalmazta-e az anyát, miközben ő a gyereket tartotta? Előfordult, hogy félrelökte a gyereket, hogy hozzáférjen az anyához? Dobált-e tárgyakat, amivel veszélyeztette a gyerekeket? Megalázta, bántalmazta szóban az anyát a gyerek jelenlétében? Elhanyagolta a gyerekeket, mert mérges volt az anyára?

9) *Elhanyagoló vagy súlyosan elhanyagoló szülői viselkedés*

Ha korábban is előfordult a bántalmazóval, hogy nem tudott megfelelően odafigyelni a gyerek szükségleteire, akkor ez a szétválás után különösen nagy problémát jelenhet. Klinikai tapasztalataink szerint azok, akik korábban sem igazán foglalkoztak a gyerekekkel, a láthatás alatt sem tudnak megfelelő védelmet nyújtani nekik, és sokszor még az alapvető érzelmi szükségleteik kielégítésére sem képesek. Emellett a kutatások szerint azok az apák, akik alig vettek részt a gyerek korai gondozásában, nagyobb arányban követnek el később incesztust (áttekintés: Milner, 1998).

A feltáráshoz használatos kérdések: Előfordult, hogy a bántalmazó órákra, napokra vagy esetleg hetekre eltűnt? Előfordult, hogy elhanyagolta a gyerek orvosi szükségleteit? A figyelmetlensége veszélybe sodorta valaha a gyerekeket? Hirtelen, a szülői kapcsolat felbomlása után, feltehetően a felügyeleti jog reményében kezdett-e el érdeklődni a gyerekek iránt?⁷

A bántalmazónak a gyerekekkel kapcsolatos ismereteit és érzelmeit a következő kérdésekkel tesztelhetjük: Fel tudja sorolni a gyerek jelenlegi és volt tanárait? El tudja mondani, hogy milyen tapasztalatai voltak a gyerekekkel csecsemőkorában? Mi az, ami különösen érdekli a gyermeket, mit szeret és mit nem? Milyen gondokkal küzd éppen a gyerek? Milyen kapcsolatban áll a korábbi párkapcsolataiból származó gyerekekkel?

10) *A bántalmazó nem hajlandó tudomásul venni, hogy a kapcsolat véget ért, illetve hogy az anya új kapcsolatot kezd*

A kutatások szerint minél erőszakosabb a bántalmazó, annál inkább jellemző, hogy nem hajlandó tudomásul venni, ha a kapcsolat véget ért. Ezt a viselkedést gyakran súlyos féltékenység és birtoklási vágy kíséri (Weisz et al., 2000), és akár emberöléshez (Websdale,

⁶ Érdemes külön figyelmet fordítani, rákérdezni a gyerek jelenlétében az anya ellen elkövetett szexuális bántalmazásra, mivel ez meglehetősen gyakori, viszont sokszor nem gondolunk rá. – a szerk.

⁷ Gyakran előforduló viselkedés még, hogy a férfi, ha a gyerek vele van, akkor inkább másokra bízza, és ő maga elmegy (dolgozni, barátokhoz, szórakozni), ezért erre is érdemes rákérdezni. – a szerk.

1999), és a gyerekek súlyos veszélyeztetéséhez is vezethet. Klinikai megfigyeléseink is alátámasztják, hogy az ilyen tendenciákkal rendelkező bántalmazók gyakran használják eszközként a gyerekeket a válás után az anya további bántalmazására és kontrollálására. A gyerekekre a saját tulajdonukként tekintenek, és fenyegetőnek érzik, ha egy másik férfi jelenik meg a gyerekeik életében. Azokat a bántalmazókat is érdemes azonban megvizsgálnunk, akik elfogadják a kapcsolat végét [vagy éppen ők maguk zavarják el az anyát – a szerk.], hogy kiderítsük, mennyire vágnak arra, hogy az anyát a múltbeli „hibáiért” megbüntessék, vagy hogy uralkodjanak a gyerek fölött.

A feltáráshoz használatos kérdések: Letargiába vagy pánikba esik a bántalmazó a szakítástól? Erőlteti, hogy a kapcsolatnak valójában nincs vége? Zaklatja az anyát? Amikor megtudja, hogy az anya biztosan nem akar visszamenni hozzá, illetve új kapcsolatba fogott, úgy reagál-e, hogy hirtelen szülői felügyeleti jogot követel, vagy több/hosszabb láthatást? Megfenyegette vagy megtámadta valaha az anya új partnerét, illetve figyelmeztette-e az anyát, hogy ne engedjen egy másik férfit a gyerekek közelébe? Megpróbált-e a gyerekekben félelmet kelteni az anya új partnerével kapcsolatban; vagy büntudatot, ha már elkezdtek kötődni hozzá?

11) *A gyerekrablás kockázata*

Korábban már volt szó a gyerek elrablásának veszélyéről, amire különösen oda kell figyelni, ha előfordult, hogy a bántalmazó ezzel fenyegetőzött. A szakértőnek még a fenyegetések hiányában is meg kell vizsgálni, hogy történt-e olyasmi, ami a gyerekek elrablásának szándékára utal. Ilyen lehet például az útlevél váratlan megújítása; a gyerek útlevelének megszerzése vagy az erre való kísérlet; váratlan látogatás a gyerek iskolájába; külföldi munkakeresés; vagy egy látszólag megmagyarázhatatlan utazási terv.

12) *Szerfüggőség*

A szerfüggő bántalmazók nagyobb eséllyel jelentenek testi veszélyt a gyerekekre (Suh és Abel, 1990), támadják meg erőszakosan az anyát (Gondolf, 1998; Woffordt et al., 1994) vagy követnek el gyilkosságot (Websdale, 1999; Campbell, 1995). A szerhasználat erős korrelációt mutat a szexuális erőszakkal is (Becker és Quinsey, 1993). Még azokban az esetekben is, amikor a bántalmazó azt állítja, hogy már nem függő, a szakértőnek meg kell vizsgálnia az állítás megalapozottságát. Ebbe beletartozik annak vizsgálata, hogy mióta tiszta a bántalmazó és mennyire stabil a változás; mennyire érti a saját függőségét; illetve elérhető-e további segítség és támogatás a számára. Továbbá az erőszak megismétlődését jelezheti előre, ha a bántalmazó a függőségét jelöli meg az erőszakossága okaként, még akkor is, ha éppen felépülőben van⁸.

13) *Pszichés kórtörténet*

Pszichés betegségeket a bántalmazók csak egy kis százalékánál szoktak találni (Gondolf, 1999), és még azokra sem igazán jellemző ez, akik embert ölnek (Websdale, 1999). Ugyanakkor a meglévő pszichés problémák veszélyesebbé tehetik a bántalmazót (Websdale;

⁸ Az alkohol önmagában senkit nem tesz erőszakossá, viszont feloldja azokat a gátlásokat, amelyek egyébként esetleg kordában tartják az erőszakra való hajlamot. Az ivás és a bántalmazás két különböző probléma, az egyik megoldásával nem fog a másik is automatikusan megszűnni. Az ittasság a bántalmazó meggyőződéseit, uralkodásra való hajlamát és erőszakosságát nem befolyásolja, az elkövetett erőszak súlyosságára azonban hatással lehet. – a szerk.

Campbell et al., 1998) és felerősíthetik az ellenállását a változással szemben (Edleson és Tolman, 1992). A látókörünkben lévő eseteknél a következő diagnózisok bizonyultak különösen veszélyesnek: antiszociális személyiségzavar, rögeszmés–kényszeres személyiségzavar, depresszió, borderline személyiségzavar. Ha a bántalmazónak pszichés rendellenességei vannak, akkor ezt a problémát teljesen külön kell kezelnünk a bántalmazás problémájától.

A pszichés rendellenesség hiányában sem vonhatjuk le azonban azt a következtetést, hogy a bántalmazó nem veszélyes, illetve megbízható szülő. A pszichológiai tesztek és vizsgálatok nem mérik megfelelően a szülői képességeket, még nem bántalmazó szülők esetén sem (Brodzinsky, 1994). Emellett a lelki egészséget mérő tesztek alkalmatlanok arra, hogy segítségükkel megkülönböztessük a bántalmazókat a nem bántalmazóktól (O'Leary, 1993), felmérjük a bántalmazó veszélyességének mértékét (APA Presidential Task Force on Violence and the Family, 1996), vagy az incesztus elkövetésének valószínűségét (Milner, 1998; Myers, 1997). A pszichológiai tesztek tehát kizárólag a pszichológiai rendellenességek felmérésére használhatóak.

(A fenti 13 szempontot részletebben bemutató példákért lásd: Bancroft és Silverman, 2002.)

A fent felsorolt, bántalmazó veszélyességét mérő indikátorok összegyűjtésénél és vizsgálatánál a bántalmazott nő tapasztalatait és tudását a felmérést végző szakértőnek célszerű különösen fontos információforrásként kezelnie. A családon belüli erőszakos ügyek esetén ennek a forrásnak a figyelmen kívül hagyása a leggyakoribb hiba a rizikófaktorok értékelésében, különösen a gyerekelhelyezés és a láthatások megállapításánál. Azokban az esetekben, amikor a pár még mindig együtt él, a szakértőnek a lehető legszorosabb együttműködést kell kialakítania a bántalmazott anyával. Fontos megértenie, hogy az anyának adott támogatás és együttérzés a legtöbb esetben kulcsfontosságú a gyermek biztonsága szempontjából (Magen, 1999; Whitney és Davis, 1999). A szakértőnek óvakodnia kell továbbá attól, hogy a gyermek biztonságát a család társadalmi helyzetére, etnikai hovatartozására vagy a bántalmazó iskolai végzettségére alapozva becsülje meg. Rendszeresen találkozunk olyan esetekkel, amelyekben a bíróság és a gyermekvédelmi szervek a bántalmazó tanulmányi és szakmai előmenetelére alapozva alábecsülték, hogy valójában mekkora testi, szexuális vagy lelki veszélyt jelentett gyerekekre nézve. Azt is megfigyeltük, hogy a többségtől eltérő etnikai csoportokból származó bántalmazók veszélyességét hajlamosak eltúlozni a szakértők, különösen azokban az esetekben, amikor a férfi alacsony jövedelemmel rendelkezik.

Mivel a veszélyeztetettség megállapítása egy összetett folyamat, az előre kidolgozott, előírásos módszerek kevésbé célravezetők. A szakértőnek minden egyes bántalmazó szülői képességét egy *skálán* kell tudnia elhelyezni, több forrásból származó információk alapul vételével. Hasznos lehet, ha a veszélyt három különböző dimenzióban értékeli, melyek a következők: a testi erőszak veszélye; a szexuális visszaélés veszélye; illetve a lelki bántalmazás veszélye. Ellenjavallt az olyan modellek használata, amelyek a veszélyt a bántalmazók különböző *típusokba* sorolásával próbálják megállapítani, mivel ezek a modellek klinikai és kutatási szempontból jelenleg még megalapozatlanok (bővebb elemzésért lásd: Johnston és Campbell, 1993, Bancroft és Silverman, 2002).

A jelen írás keretein túlmutat, hogy részletes instrukciókat adjon a láthatások megállapításához a családon belüli erőszakos ügyekben. (Bővebben lásd: Bancroft és Silverman, 2002.) A láthatások megtervezésénél az elsődleges szempont az anya és a gyerek érzelmi biztonsága, ugyanakkor arra is oda kell figyelnünk, hogy a gyerek gyógyulását elősegítő környezetet alakítsunk ki (ahogy korábban erről már szó esett). A bántalmazó apával való kapcsolattartás hátrányai jóval jelentősebbek az előnyöknél akkor, ha a láthatások alatt szerzett élmények veszélyeztetik a gyerekeknek az anyjukkal vagy egymással való kapcsolatát; illetve ha hátráltatják a bántalmazás okozta traumából való érzelmi felépülést.

A bántalmazó viselkedés megszüntének a felmérése

A szakértőknek gyakran azt is értékelni kell, hogy mennyire valós a bántalmazó állítása, miszerint már túljutott az erőszakosságán. Ezt a szakértő csak akkor tudja megbízhatóan megállapítani, ha teljes mélységében érti a bántalmazás problémáját. A családon belüli erőszak egy társadalmi gyökerű probléma, mely egy sor specifikus attitűdöt, elképzelést és viselkedési mintát foglal magába. Többek között ide tartozik például az az elképzelés, hogy a férfinak joga van erőszakot használni az akarata érvényesítéséhez (Silverman és Williamson, 1997), vagy hogy kiváltságos pozíciója van a családban (Edleson és Tolman, 1992). Ide sorolhatóak a kontrolláló és manipulatív viselkedésminták (Lloyd és Emery, 2000); a partner tiszteletének és a felé való együttérzésnek a hiánya (Russell és Frohberg, 1995; Pence és Paymar, 1993); és a felelősség külső tényezőkre való hárítása (Dutton, 1995). Számtalan esettel találkoztunk, ahol a szakértő azon a véleményen volt, hogy a bántalmazó megváltozott, annak ellenére, hogy semmi változás nem volt tapasztalható a bántalmazókra tipikusan jellemző attitűdök terén.

A változás megbecsléséhez több forrásból származó információkat kell használni, és semmiképp sem elegendő, ha a szakértő a bántalmazó önjellemzésére hagyatkozik. A következő szempontokra minden esetben figyeljünk:

Teljes mértékben beismeri-e az általa elkövetett testi- és lelki bántalmazást? A bántalmazó csak akkor tud érdemben szembenézni a saját erőszakosságával, ha felhagy annak tagadásával vagy bagatellizálásával (Adams, Bancroft, German és Sousa, 1992; a szexuális abúzus-elkövetők kezelésének hasonlóságáról lásd: Leberg, 1997). Általánosan megfigyelhető a bántalmazóknál, hogy azt állítják, megváltoztak, míg ezzel párhuzamosan továbbra is tagadják a cselekedeteiket. A változás bizonygatását ezért mindenképp érdemes fenntartásokkal kezelni.

Felismerte-e, hogy a bántalmazó viselkedés elfogadhatatlan? A tapasztalataink szerint sok bántalmazó, aki azt állítja, hogy megváltozott, továbbra is igazolni próbálja a múltbeli erőszakos cselekedeteit, és az áldozatot hibáztatja ezekért. Ez lehetőséget biztosít neki arra, hogy a jövőben is az áldozatot hibáztassa, ha megint erőszakosan viselkedne. Csak akkor számíthatunk valódi változásra, ha a bántalmazó nyíltan elfogadhatatlannak ítéli a múltbeli viselkedését.

Felismerte-e, hogy a bántalmazó viselkedést ő választotta? Egyes bántalmazók elismerik, hogy az erőszak, amit elkövettek, rossz; ugyanakkor felmentik magukat arra hivatkozva, hogy

elveszítették a türelmüket, szer hatása alatt álltak vagy épp nagyon rossz lelkiállapotban voltak. A változáshoz elengedhetetlen a teljes felelősségvállalás (Adams et al., 1992), és annak felismerése, hogy az elkövetett erőszak szándékos és céltudatos volt (Pence és Paymar, 1993).

Képes-e átérezni, hogy milyen hatással voltak a tettei az anyára és a gyerekekre? A változás bizonyítékaként a bántalmazónak *kellő részletességgel* fel kell ismernie az erőszak negatív hatásait (Pence és Paymar, 1993), és ki kell mutatnia az áldozatok iránt érzett empátiáját (Mathews, 1995; Edleson és Tolman, 1992); anélkül, hogy újra a saját érzelmi sérelmeire, panaszaira vagy kifogásaira terelné a szót.

Azonosítani tudja-e a saját kontrolláló viselkedésének mintázatait és a hozzá kapcsolódó attitűdöket? A változás érdekében a bántalmazónak fel kell ismernie, hogy az erőszakossága a saját attitűdjeiből következik (Pence és Paymar, 1993); meg kell tudnia nevezni a korábban használt különböző erőszakfajtákat (Edleson és Tolman, 1992), illetve az azokhoz kapcsolódó feljogosító nézeteket.

Az erőszakosságát felváltotta-e egy tiszteletteljes, elfogadó viselkedés? Az a bántalmazó, aki valóban megváltozott, megértően reagál a (volt) partnere sérelmeire, megfelelően ellátja a [családdal kapcsolatos – a szerk.] feladatait, és nem csak a saját szükségleteire tud odafigyelni. Erőszakmentes viszonyulást fejleszt ki, amibe az is beletartozik, hogy elismeri a (volt) partnere jogát arra, hogy dühös legyen (Bancroft, 2002); illetve újraértékeli a (volt) partneréről kialakított negatív képét. A bántalmazó attitűdbeli változásai fontos előjelei a viselkedésbeli változásoknak (Gondolf, 2000).

Kész értékelhető módon kárpótolni a családját? Megfigyeltük, hogy azok a bántalmazók, akik őszinte változásokon mennek keresztül, sokszor elkezdik úgy érezni, hogy tartoznak valamivel az áldozataiknak. Ebbe az is beletartozik, hogy felismerik, mekkora károkat okozott a bántalmazás, és emiatt hajlandóak félretenni a saját sérelmeiket.

Elfogadja-e a bántalmazó a cselekedete következményeit? Azok az ügyfeleink, akik értékelhető fejlődésen mentek keresztül, általában felismerik, hogy a bántalmazó viselkedésnek megvannak a következményei. Ilyen következmény lehet például, hogy a nő véget vet a kapcsolatnak, vagy hogy korlátozzák a bántalmazó fél gyerekekhez való hozzáférési jogát. Ezzel ellentétben az ilyen következményekre adott dühös reakció, illetve a felelősség további elhárítása általában a bántalmazó viselkedésformákhoz való visszatérést jelzi előre.

(Részletesebb útmutatásért lásd: Bancroft és Silverman, 2002.)

Összefoglalás

A bántalmazásnak kitett gyerekek számára sorsfordító jelentőségű lehet, ha a szakemberek megfelelő tudással rendelkeznek arról, hogy milyen szempontokból jelenthet rájuk veszélyt a bántalmazó; illetve ha a gyermekvédelmi szervek és a bíróságok alaposan megvizsgálják ezeket a rizikótényezőket. Reméljük, hogy a modell, melyet itt bemutatunk, jó alapot képezhet részletesebben kidolgozott és kifinomultabb megközelítések kidolgozásához, melyekkel hatékonyabb védelem biztosítható a gyerekeknek a bántalmazókkal szemben, és jobban elősegíthető a gyógyulásuk.

BIBLIOGRÁFIA

- Adams, D. (1991). *Empathy and entitlement: A comparison of battering and nonbattering husbands*. Unpublished doctoral dissertation. (Available from Emerge, 2380 Massachusetts Ave., Cambridge, MA, 02140.)
- Adams, D., Bancroft, L., German, T., & Sousa, C. (1992). *First-stage groups for men who batter*. Cambridge, MA: Emerge.
- American Psychological Association Presidential Task Force on Violence and the Family (1996). *Violence and the family*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Bancroft, L. (2002). *Why does he do that?: Inside the minds of angry and controlling men*. New York, NY: G.P. Putnam.
- Bancroft, L., & Silverman, J. (2002). *The batterer as parent: Addressing the impact of domestic violence on family dynamics*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Becker, J., & Quinsey, V. (1993). Assessing suspected child molesters. *Child Abuse and Neglect*, 17, 169-174.
- Bow, J.N., & Quinnell, F.A. (2001). Psychologists' current practices and procedures in child custody evaluations: Five years after the American Psychological Association guidelines. *Professional Psychology: Research and Practice*, 32(3), 261-268.
- Bowker, L., Arbitell, M., & McFerron, R. (1988). On the relationship between wife beating and child abuse. In K. Yllo & M. Bograd (Eds.), *Feminist Perspectives on Wife Abuse* (pp. 159-174). Newbury Park, CA: Sage.
- Bresee, P., Stearns, G., Bess, B. and Packer, L. (1986). Allegations of child sexual abuse in child custody disputes: A therapeutic assessment model. *American Journal of Orthopsychiatry*, 56(4), 560-569.
- Brodzinsky, D. (1994). On the use and misuse of psychological testing in child custody evaluations. *Professional Psychology: Research and Practice*, 24(2), 213-219.
- Campbell, J. (1995). Prediction of homicide of and by battered women. In J. Campbell, Ed. *Assessing Dangerousness*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Campbell, J., Soeken, K., McFarlane, J., & Parker, B. (1998). Risk factors for femicide among pregnant and non-pregnant battered women. In J. Campbell (Ed.), *Empowering survivors of abuse: Health care for battered women and their children* (pp. 90-97). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cummings, E.M. (1998). Children exposed to marital conflict and violence: Conceptual and theoretical directions. In G. Holden, R. Geffner, & E. Jouriles (Eds.), *Children exposed to marital violence: Theory, research, and applied issues* (pp. 55-93). Washington, DC: American Psychological Association.
- Demare, D., Briere, J., & Lips, H. (1988). Violent pornography and self-reported likelihood of sexual aggression. *Journal of Research in Personality*, 22, 140-153.

- Doyne, S., Bowermaster, J., Meloy, R., Dutton, D., Jaffe, P., Temko, S., & Mones, P. (1999). Custody disputes involving domestic violence: Making children's needs a priority. *Juvenile and Family Court Journal*, 50(2), 1-12.
- Dutton, D. (1995). *The domestic assault of women: Psychological and criminal justice perspectives*. Vancouver, BC: UBC Press.
- Edleson, J., & Tolman, R. (1992). *Intervention for men who batter: An ecological approach*. Newbury Park, CA: Sage.
- Erickson, J., & Henderson, A. (1998). "Diverging realities: Abused women and their children. In J. Campbell (Ed.), *Empowering survivors of abuse: Health care for battered women and their children* (pp. 138-155). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Finkelhor, D., Hotaling, G., & Sedlak, A. (1990). *Missing, abducted, runaway, and throwaway children in America: First report: Numbers and characteristics, national incidence studies*. Washington, DC: US Dept. of Justice.
- Fleury, R., Sullivan, C., & Bybee, D. (2000). When ending the relationship does not end violence: Women's experiences of violence by former partners. *Violence Against Women*, 6(12), 1363-1383.
- Follingstad, D., Rutledge, L., Berg, B., Hause, E., & Polek, D. (1990). The role of emotional abuse in physically abusive relationships. *Journal of Family Violence*, 5(2), 107-120.
- Gondolf, E. (1998). Do batterer programs work?: A 15 month follow-up of multi-site evaluation. *Domestic Violence Report*, 3(5), 65-66, 78-79.
- Gondolf, E. (1999). MCMI-III results for batterer program participants in four cities: Less "pathological" than expected. *Journal of Family Violence*, 14(1), 1-17.
- Gondolf, E. (2000). How batterer program participants avoid reassault. *Violence Against Women*, 6(11), 1204-1222.
- Graham-Bermann, S. (1998). The impact of woman abuse on children's social development: Research and theoretical perspectives. In G. Holden, R. Geffner, & E. Jouriles (Eds.), *Children exposed to marital violence: Theory, research, and applied issues* (pp. 21-54). Washington, DC: American Psychological Association.
- Greif, G., & Hegar, R. (1993). *When Parents Kidnap*. New York: Free Press.
- Hanson, R.K., Gizzarelli, R., & Scott, H. (1994). The attitudes of incest offenders: Sexual entitlement and acceptance of sex with children. *Criminal Justice and Behavior*, 21(2), 187-202.
- Heller, S., Larrieu, J., D'Imperio, R., & Boris, N. (1998). Research on resilience to child maltreatment: Empirical considerations. *Child Abuse and Neglect*, 23(4), 321-338.
- Holden, G. & Ritchie, K. (1991). Linking extreme marital discord, child rearing, and child behavior problems: Evidence from battered women. *Child Development*, 62, 311- 327.
- Holtzworth-Munroe, A., & Stuart, G. (1994). Typologies of male batterers: Three subtypes and the differences among them. *Psychological Bulletin*, 116(3), 476-497.
- Hughes, H., Graham-Bermann, S., & Gruger, G. (2001). Resilience in children exposed to domestic violence. In S. Graham-Bermann & J. Edleson (Eds.) *Domestic violence in the lives of children: The future of research, intervention, & social policy* (pp. 67-90). Washington, DC: American Psychological Association.
- Hughes, H., & Marshall, M. (1995). Advocacy for children of battered women. In E. Peled, P. Jaffe, & J. Edleson (Eds.), *Ending the cycle of violence: Community responses to children of battered women* (pp. 121-144). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hurley, D.J., & Jaffe, P. (1990). Children's observations of violence: II. Clinical implications for children's mental health professionals. *Canadian Journal of Psychiatry*, 35(6), 471-476.
- Jacobson, N., & Gottman, J. (1998). *When men batter women: New insights into ending abusive relationships*. New York: Simon & Schuster.
- Jaffe, P., & Geffner, R. (1998). Child custody disputes and domestic violence: Critical issues for mental health, social service, and legal professionals. In G. Holden, R. Geffner, & E. Jouriles (Eds.), *Children exposed to*

- marital violence: Theory, research, and applied issues* (pp. 371-408). Washington, DC: American Psychological Association.
- Jaffe, P., Wolfe, D.A., & Wilson, S. (1990). *Children of Battered Women*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Johnston, J., & Campbell, L. (1993). A clinical typology of interparental violence in disputed-custody divorces. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63(2), 190-199.
- Kolbo, J., Blakely, E., & Engleman, D. (1996). Children who witness domestic violence: A review of empirical literature. *Journal of Interpersonal Violence*, 11(2), 281-293.
- Koss, M., Goodman, L., Browne, A., Fitzgerald, L., Keita, G.P., & Russo, N.F. (1994). *No safe haven: Male violence against women at home, at work, and in the community*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Langford, L., Isaac, N.E., & Kabat, S. (1999). *Homicides related to intimate partner violence in Massachusetts 1991-1995*. Boston: Peace at Home.
- Leberg, E. (1997). *Understanding child molesters: Taking charge*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lloyd, S., & Emery, B. (2000). *The dark side of courtship: Physical and sexual aggression*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Magen, R. (1999). In the best interests of battered women: Reconceptualizing allegations of failure to protect. *Child Maltreatment*, 4(2), 127-135.
- Mahoney, P., & Williams, L. (1998). Sexual assault in marriage: Prevalence, consequences, and treatment of wife rape. In J. Jasinski & L. Williams (Eds.), *Partner violence: A comprehensive review of 20 years of research* (pp. 113-157). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Margolin, G., John, R., Ghosh, C., & Gordis, E. (1996). Family interaction process: An essential tool for exploring abusive relationships. In D. Cahn & S. Lloyd (Eds.), *Family violence from a communication perspective* (pp. 37-58). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mathews, D. (1995). Parenting groups for men who batter. In E. Peled, P. Jaffe, & J. Edleson (Eds.), *Ending the cycle of violence: Community responses to children of battered women* (pp. 106-120). Thousand Oaks, CA: Sage.
- McCloskey, L.A., Figueredo, A.J., & Koss, M. (1995). The effect of systemic family violence on children's mental health. *Child Development*, 66, 1239-1261.
- McGee, C. (2000). *Childhood experiences of domestic violence*. Philadelphia, PA: Jessica Kingsley.
- McMahon, M., & Pence, E. (1995). Doing more harm than good? Some cautions on visitation centers. In E. Peled, P. Jaffe, & J. Edleson (Eds.), *Ending the cycle of violence: Community responses to children of battered women* (pp. 186-206). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Milner, J. (1998). Individual and family characteristics associated with intrafamilial child physical and sexual abuse. In P. Trickett & C. Schellenbach (Eds.), *Violence against children in the family and community* (pp. 141-170). Washington, DC: American Psychological Association.
- Milner, J., & Chilamkurti, C. (1991). Physical child abuse perpetrator characteristics: A review of the literature. *Journal of Interpersonal Violence*, 6(3), 345-366.
- Myers, J. (1997). *Evidence in child abuse and neglect cases* (3rd ed., 2 vols.). New York: Wiley & Sons.
- O'Leary, D. (1993). Through a psychological lens: Personality traits, personality disorders, and levels of violence. In R. Gelles & D. Loseke (Eds.), *Current controversies on family violence* (pp. 7-30). Newbury Park, CA: Sage.
- Paveza, G. (1988). Risk factors in father-daughter child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 3(3), 290-306.
- Peled, E. (1998). The experience of living with violence for preadolescent children of battered women. *Youth and Society*, 29(4), 395-430.
- Peled, E. (2000). The parenting of men who abuse women: Issues and dilemmas. *British Journal of Social Work*, 30, 25-36.
- Pence, E., & Paymar, M. (1993). *Education groups for men who batter: The Duluth model*. New York: Springer.

- Radford, L., & Hester, M. (2001). Overcoming mother blaming?: Future directions for research on mothering and domestic violence. In S. Graham-Bermann & J. Edleson (Eds.) *Domestic violence in the lives of children: The future of research, intervention, & social policy* (pp. 135-155). Washington, DC: American Psychological Association.
- Roy, M. (1988). *Children in the crossfire: Violence in the home - How does it affect our children?* Deerfield Beach, FL: Health Communications.
- Russell, M.N., & Frohberg, J. (1995). *Confronting abusive beliefs: Group treatment for abusive men*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Salter, A. (1995). *Transforming trauma: A guide to understanding and treating adult survivors of child sexual abuse*. Newbury Park, CA: Sage.
- Saunders, D. (1995). Prediction of wife assault. In J. Campbell (ed.) *Assessing Dangerousness* (pp. 68-95). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Silverman, J., & Williamson, G. (1997). Social ecology and entitlements involved in battering by heterosexual college males: Contributions of family and peers. *Violence and Victims, 12*(2), 147-164.
- Sirles, E., & Franke, P. (1989). Factors influencing mothers' reactions to intrafamily sexual abuse. *Child Abuse and Neglect, 13*, 131-139.
- Straus, M. (1990). Ordinary violence, child abuse, and wife-beating: What do they have in common? In M. Straus & R. Gelles (Eds.), *Physical Violence in American Families* (pp. 403-424). New Brunswick: Transaction.
- Suh, E., & Abel, E.M. (1990). The impact of spousal violence on the children of the abused. *Journal of Independent Social Work, 4*(4), 27-34.
- Thompson, M., Saltzman, L., & Johnson, H. (2001). Risk factors for physical injury among women assaulted by current or former spouses. *Violence Against Women, 7*(8), 886-899.
- Tjaden, P. & Thoennes, N. (2000). *Extent, nature, and consequences of intimate partner violence: Findings from the National Violence Against Women Survey*. (Report No. NCJ- 181867). Washington, DC: National Institute of Justice/Centers for Disease Control and Prevention.
- Tolman, R., & Bennet, L. (1990). A review of quantitative research on men who batter. *Journal of Interpersonal Violence, 5*(1), 87-118.
- van der Kolk, B., & McFarlane, A. (1996). The black hole of trauma. In B. van der Kolk, A. McFarlane, & L. Weisaeth (Eds.), *Traumatic stress: The effects of overwhelming experience on mind, body, and society* (pp. 3-23). New York: Guilford.
- Websdale, N. (1999). *Understanding domestic homicide*. Boston: Northeastern University Press.
- Weisz, A., Tolman, R., & Saunders, D. (2000). Assessing the risk of severe domestic violence: The importance of survivors' predictions. *Journal of Interpersonal Violence, 15*(1), pp. 75-90.
- Whitney, P., & Davis, L. (1999). Child abuse and domestic violence in Massachusetts: Can practice be integrated in a public child welfare setting? *Child Maltreatment, 4*(2), 158-166.
- Williams, O., Boggess, J., & Carter, J. (2001). Fatherhood and domestic violence: Exploring the role of men who batter in the lives of their children. In S. Graham- Bermann & J. Edleson (Eds.) *Domestic violence in the lives of children: The future of research, intervention, & social policy* (pp. 157-187). Washington, DC: American Psychological Association.
- Woffordt, S., Mihalic, D.E., & Menard, S. (1994). Continuities in family violence. *Journal of Family Violence, 9*(3), 195-225.
- Wolak, J., & Finkelhor, D. (1998). Children exposed to partner violence. In J. Jasinski & L. Williams (Eds.), *Partner violence: A comprehensive review of 20 years of research* (pp. 73-111). Thousand Oaks, CA: Sage.